

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/102/99-104>

Aidə Abdullayeva
Qərbi Kaspi Universiteti
abdullayevaaidaa@gmail.com

AUDİT FƏALİYYƏTİNİN TƏNZİMLƏNMƏSİNİN HÜQUQİ-NORMATİV ƏSASLARI

Xülasə

Bazar münasibətlərinə keçidlə Azərbaycan Respublikasında müstəqil auditor xidmətinin formalaşması prosesi başlanmışdır. Bu prosesin əsasını etibarlı maliyyə və uçot informasiyalarına dövlətin, müəssisə rəhbərlərinin və səhmdarların qarşılıqlı maraqları təşkil edir. Dünya təcrübəsi göstərir ki, inkişaf etmiş bazar iqtisadiyyatlı ölkələrdə mülkiyyətçinin və dövlətin əmlak maraqlarının təmin edilməsi təsərrüfat subyektlərinin maliyyə fəaliyyətinə nəzarət xüsusi müstəqil təşkilat-auditor xidməti həyata keçirir. Audit iqtisadi-hüquqi nəzarətin daha yüksək pilləsi olub vəzifəsi yeni qurulmuş iqtisadi münasibətləri vicdansız sahibkarlıqdan qorumaq, həm də iqtisadiyyatda hüquq pozuntularının qarşısını almaq və ictimai hüquq şüurunu daha yüksək səviyyədə formalaşdırmaqdır.

Auditin vəzifələrindən biri müəssisənin maliyyə vəziyyəti və onun stabilizasiyası üsulları haqqında informasiya, habelə qanuni əmlak maraqlarının qorunması üçün zəruri informasiya almaqdan ibarətdir. Auditin təşkili muhasibat (maliyyə) hesabatının müstəqil yoxlanılmasının həyata keçirilməsi, habelə başqa auditor xidmətlərinin göstərilməsi üzrə sahibkarlıq fəaliyyətini ifadə edir. Auditor fəaliyyətinin hüquqi tənzimlənməsi qeydiyyat, lisenziyalasdırma, auditorların attestasiyası, vergitutma vasitəsilə həyata keçirilir.

Açar sözlər: *audit, tənzimlənmə, prinsip, qanunvericilik*

Aida Abdullayeva
Western Caspian University
abdullayevaaidaa@gmail.com

The legal and normative basis of the regulation of audit activity

Abstract

With the transition to market relations, the process of forming an independent auditor service has begun in the Republic of Azerbaijan. The basis of this process is the mutual interests of the state, enterprise managers, and shareholders in reliable financial and accounting information. World experience shows that in countries with developed market economies, a special independent organization-auditor service provides control over the financial activity of economic entities to ensure the property interests of the owner and the state. Audit is a higher level of economic-legal control and its task is to protect newly established economic relations from dishonest entrepreneurship, as well as to prevent legal violations in the economy and to form public legal awareness at a higher level.

One of the tasks of the audit is to obtain information about the financial condition of the enterprise and its stabilization methods, as well as information necessary for the protection of legal property interests. The organization of the audit represents the entrepreneurial activity of the independent verification of the accounting (financial) report, as well as the provision of other auditor services. Legal regulation of auditor activity is carried out through registration, licensing, attestation of auditors, and taxation.

Keywords: *audit, regulation, principle, legislation*

Giriş

Azərbaycan audit tənzimləmə qanunvericiliyi, ölkədə auditorların və audit şirkətlərinin fəaliyyətini nəzarət altında saxlamaq, standartları təyin etmək və auditorların və şirkətlərin işlərini düzgün şəkildə həyata keçirmələrini təmin etmək məqsədi ilə tərtib edilmiş bir sənəddir. Bu qanunvericilik, Azərbaycanın maliyyə və iqtisadiyyat sahələrində şəffaf, inamlı bir iş mühiti yaradılmasına kömək edir və auditorların və audit şirkətlərinin məsuliyyətini də qeydə alır.

Əsas auditor tənzimləməsi orqanı Audit Kamarasıdır. Bu qurum, auditorların sertifikatlandırılması, audit şirkətlərinin lisenziyalandırılması, təlim və təşkilatları ilə məşğul olur. Audit Kamarası, auditorların və şirkətlərin təcrübələrinin və peşəkarlıqlarının standartlara uyğunluğunu yoxlayır və təsdiqləyir. Bu, auditorların və audit şirkətlərinin standartlara uyğun olmasını və məsuliyyət sahibi olmasını təmin edir. Audit tənzimləmə qanunvericiliyi, auditorların və audit şirkətlərinin etik prinsiplərə və standartlara riayət etmələrini təmin edir. Həmin prinsiplərə uyğun olmayan hər hansısa fəaliyyətlərin qarşısını almaq üçün cərimə və cəzalar da müəyyənləşdirilmişdir. Bu qanunvericilik auditorların məsuliyyətini də qeydə alır. Auditorlar, audit prosesində əməkdaşlıq etdikləri müəssisələr və təşkilatlar üçün maliyyə məlumatlarının doğruluğunu təsdiq etməkdə və onları maliyyə qurumları və qanunvericiliklə uyğun şəkildə informasiya almaqda kömək edirlər (Abbasov, 1998). Bu, maliyyə məlumatlarının dəqiqliyini təmin etmək üçün vacibdir. Audit tənzimləmə qanunvericiliyi, Azərbaycanın iqtisadiyyatının integrasiyasını və dəstəklənməsini də təmin edir. Bu, ölkənin birləşmiş audit standartları və prinsipləri ilə uyğunlaşmasına və beynəlxalq iqtisadiyyatın bir hissəsi kimi fəaliyyət göstərməsinə kömək edir. Audit tənzimləməsi, maliyyə məlumatlarının dəqiqliyini, şəffaf və inamlı bir iqtisadi mühiti təmin edir. Bu, investorların, müştərilərin və digər paydaşların güvənini qazanmağa kömək edir və ölkənin iqtisadiyyatının sürətli və inkişafına yardım edir.

Bu qanunvericilik auditorların və audit şirkətlərinin daim müvafiq təcrübə və peşəkarlıqları ilə auditorluq prosesini icra etməsini təmin edir. Audit tənzimləmə qanunvericiliyi, ölkənin maliyyə və iqtisadiyyat sahələrində standartlar və prinsiplərə əsaslanan bir iş mühiti yaradılmasına töhfə verir. "Auditor haqqında" AR Qanununda göstərilir ki, audit yoxlanması məcburi və ya könüllü (təsərrüfat subyektlərinin öz təşəbbüsü ilə) ola bilər (Namazova, 2012). Qanunvericiliyə görə öz maliyyə hesabatlarını dərc etdirməli olan təsərrüfat subyektləri üçün, habelə qanunvericilik aktları ilə bilavasitə nəzərdə tutulmuş hallarda və ya səlahiyyətli dövlət orqanlarının müvafiq qərarlarına əsasən (onların sifarişləri ilə) həyata keçirilən audit məcburi, digər hallarda isə könüllüdür. Məcburi audit yoxlanması bilavasitə qanunvericilikdə müəyyənləşdirilmiş hallarda və yadövlət orqanlarının tapşırığı ilə keçirilir. Məcburi auditin həcmi və keçirilmə qaydası qanunvericilik normaları ilə tənzimlənir. Mövcud qanunvericiliyə görə səhmdar cəmiyyətləri, xarici investisiyalı müəssisələr, banklar və digər kredit təşkilatları, sığorta təşkilatları, məhdud 8 məsuliyyətli cəmiyyətlər, investisiya fondları, maliyyə-sənaye qrupları üzrə audit məcburidir. Bundan əlavə AR Mülki Məcəlləsində göstərilir ki, yekun günədək on iki ay ərzində balans məbləği və dövrüyyədən mədaxili müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyənləşdirdiyi son məbləğdən yüksək olan hər bir hüquqi şəxs, qoşma da daxil olmaqla illik balans auditor tərəfindən yoxlanılmalıdır. Təşəbbüslə (könüllü) audit iqtisadi subyektiv qərarı üzrə auditor (auditor firması) ilə müqavilə əsasında həyata keçirilir. Belə yoxlamanın xarakterini və miqyasını sifarişçi müəyyən edir. Daxili audit idarəetmə nəzarətinin ayrılmaz və mühüm elementidir (Abbasov, 2007). Daxili auditə tələbat olunla əlaqədardır ki, rəhbərliyin yuxarı pilləsi təşkilatın və aşağı idarəetmə strukturlarının fəaliyyətinə gündəlik nəzarətlə məşğul olmur. daxili audit bu fəaliyyət barədə informasiya verir və menecerlərin hesabatlarının düzgünlüyünü təsdiqləyir. Daxili audit başlıca olaraq ehtiyatların itkisinin qarşısını almaq və müəssisə daxilində zəruri dəyişikliklər aparmaq üçün lazımdır. Kənar audit təsərrüfat subyektlərinin mühasibat uçotunun və maliyyə hesabatının düzgünlüyünü qiymətləndirmək məqsədi ilə auditor formaları və sərbəst auditorlar tərəfindən müqavilə əsasında aparılır. Sərbəst auditorun sərbəstliyi həm qanunvericilik, həm də etik normalarla müəyyənləşdirilir. Daxili və kənar audit bir-birini tamamlayır və eyni zamanda bir-birindən ciddi surətdə fərqlənir. Təsərrüfat fəaliyyətinin audit müəssisənin təsərrüfat fəaliyyətinin müəyyən məqsədlər üçün müntəzəm aparılan təhlilini nəzərdə

tutur. Təsərrüfat subyektlərinin auditini bəzən işin və ya inzibati idarəetmənin səmərəliliyinin auditini adlandırırlar. Təsərrüfat fəaliyyətinin auditində müəyyən fəaliyyət növlərinin obyektiv tədqiqi, hər tərəfli təhlili nəzərdə tutulur. Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan qanunvericiliyinə auditin və auditor xidmətinin konkret təsiri verilmişdir (Abbasov, 1998). “Auditor xidməti haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunun 2-ci maddəsində qeyd edilmişdir ki, audit - əmtəə istehsalı və satışı, xidmət göstərilməsi və iş görülməsi ilə məşğul olan təsərrüfat subyektlərində mühasibat uçotunun dəqiq və düzgün aparılmasının, mühasibat və maliyyə hesabatlarının müstəqil yoxlanılmasıdır. Həmin Qanunun 3-cü maddəsində auditor xidməti təsərrüfat subyektlərində müqavilə əsasında maliyyə - təsərrüfat fəaliyyəti sahəsində yoxlama, ekspertiza, təhlil aparılması və yazılı rəy verilməsi, mühasibat uçotunun qurulması, hüسابat göstəricilərinin dürüstlüyünün təsdiq edilməsi, auditorun peşə fəaliyyətinə (auditor təşkilatlarının nizamnamə məqsədlərinə) uyğun olaraq maliyyə təsərrüfat münasibətləri sahəsində digər xidmətlər göstərilməsi kimi müəyyənləşdirilmişdir (“Mühasibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2004). Auditor fəaliyyətinin əsas məqsədi təsərrüfat subyektinin mühasibat (maliyyə) hesabatlarının düzgünlüyü və onların apardıkları maliyyə və təsərrüfat əməliyyatlarının normativ aktlara uyğunluğunu müəyyən etmək deməkdir. Auditor fəaliyyətinin tənzimlənməsi “Auditor xidməti haqqında ” AR Qanunu ilə yanaşı, auditə dair digər qanunvericilik aktlarında, o cümlədən, “Xarici investisiyanın qorunması haqqında”, “Sığorta haqqında”, “Səhmdar cəmiyyəti haqqında”, “Bələdiyyələrin maliyyəsinin əsasları haqqında”, “Purokurorluq haqqında”, “Məhdud məsuliyyətli müəssisələr haqqında”, “Ətraf mühitin mühavizəsi haqqında”, “İnvestisiya fondları haqqında” Qanunlarda, bank qanunvericiliyində və mülki, cinayət, vergi məəcəllələrində öz əksini tapmışdır. Mülki məəcəlləyə əsasən, auditor yoxlamasının nəticələri haqqında yazılı hesabat tərtib etməlidir. Auditor yoxlamaları nəticələrinin iqtisadi inkişafında mühüm rol oynadığını nəzərə alaraq, bir çox dövlətlərdə auditor xidməti qanunvericiliklə təşkil olunur və beynəlxalq standartlara uyğun tənzimlənilir (Azərbaycanın Milli audit standartları, 2004). “Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında” və “Auditor xidməti haqqında ” AR Qanunlarına, AR Prezidentinin 1997-ci il 27 yanvar tarixli 543 sayılı Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Bəzi sahibkarlıq fəaliyyəti növlərinə xüsusi razılıq (lisenziya) tələb olunan fəaliyyət növlərinin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında” AR Prezidentinin 1997-ci il 4 oktyabr tarixli 637 sayılı Fərmanına və AR Nazirlər Komitəsinin 1998-ci il 13 yanvar tarixli 9 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş “AR-nın ərazisində auditor fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün xüsusi razılıq (lisenziya) verilməsi Qaydaları”na müvafiq olaraq auditor fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün xüsusi razılıq (lisenziya) verilməsi Auditorlar Palatasına həvalə edilmişdir (Abbasov, 2007). Azərbaycan Respublikası ərazisində auditor fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququ verən lisenziya almaq üçün ərizəçi Auditorlar Palatasına aşağıdakıları təqdim etməlidir: a) lisenziya almaq üçün ərizə; b) müəssisənin təsis sənədlərinin surəti; c) sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslərin vergi orqanları tərəfindən uçota alınması haqqında şəhadətnamənin surəti; ç) lisenziya almaq üçün dövlət rüsumunun ödənildiyini təsdiq edən sənəd. Lisenziya verilməsindən aşağıdakı hallarda imtina edilir: a) Nəzərdə tutulmuş sənədlər təqdim edilmədikdə; b) ərizəçinin təqdim etdiyi sənədlərdə qeyri dəqiq və ya təhrif olunmuş məlumatlar olduqda; c) auditor fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün qanunvericiliklə müəyyən olunmuş zəruri şərtlər təmin olunmadıqda (ixtisas hazırlığı, təhsil, staj və s.) ç) ərizəçi, əvvəllər auditor fəaliyyəti göstərmək üçün aldığı lisenziyanın fəaliyyəti lisenziya verən orqanın təşəbbüsü ilə dayandırıldığı dövrdə müraciət etdikdə; d) qanunvericilikdə nəzərdə tutulan digər hallarda. Lisenziyanın qüvvədə olma qaydalarına nəzarəti Auditorlar Palatası həyata keçirir. Auditorlar Palatası lisenziyanın fəaliyyəti dayandırıldığı haqqında qərar qəbul etdiyi andan 5 gün müddətində lisenziyanın sahibinə və dövlət vergi orqanlarına yazılı şəkildə məlumat verir (Sadıqov, Rzayev, 2014). Lisenziyanın fəaliyyətinin dayandırılmasına səbəb olan hallar dayışıldıkda lisenziyanın fəaliyyəti lisenziyanın sahibinin müraciətinə əsasən bərpa edilə bilər. Azərbaycan Respublikasının ərazisində göstərilən auditor xidmətinin keyfiyyətinə nəzarətin mahiyyətini, növlərini, onun həyata keçirilməsinin əsas prinsiplərini və formalarını müəyyən etmək məqsədi ilə “Auditor xidməti haqqında”, AR Qanununa və “Auditin keyfiyyətinə nəzarət” beynəlxalq audit standartlarına uyğun olaraq “Auditin keyfiyyətinə nəzarət” milli audit standartı

işləyib hazırlanmışdır. Keyfiyyətə nəzarətin iki növü mövcuddur: daxili nəzarət; kənar nəzarət. Auditin keyfiyyətinə daxili nəzarət auditor təşkilatının rəhbərliyi və sərbəst auditorlar auditin planlaşdırılmasının, audit qayda və prosedurlarının tətbiqinin qüvvədə olan qanunvericiliyin və audit standartlarının tələblərinə uyğunluğunu və onlara riayət olunmasına təmin etməkdən ibarətdir. Azərbaycan Respublikasında auditor xidmətinin dövlət tənzimlənməsini təşkil etmək, bu sahədə olan və AR-da auditor xidmətinin inkişafına və təkmilləşdirilməsinə yönəlmiş normativ aktların layihələrini, tədbirlər sistemini hazırlamaq, dövlətin təsərrüfat subyektlərinin və auditorların (auditor təşkilatlarının) mənafelərini müdafiə etmək, öz fəaliyyətində “Auditor xidməti haqqında” Qanundan, digər qanunvericilik və normativ-hüquqi aktlardan irəli gələn tələbləri auditorlar (auditor təşkilatları) tərəfindən riayət olunmasına nəzarət etmək məqsədilə AR-nın Auditor Palatası yaradılmışdır (Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişaf problemləri (Elmipraktik konfransın materialları), 2003). Auditor Palatasının fəaliyyəti onun Əsasnaməsi ilə tənzimlənir. “Azərbaycan Respublikasının Auditor Palatası haqqında” Əsasnamə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 1995-ci il 19 sentyabr tarixli 1115 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmişdir. Auditor fəaliyyətinin əsas vəzifəsi, mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, bütün təsərrüfat subyektlərində maliyyə və mühasibat uçotunun dəqiq və düzgün aparılmasını təmin etmək məqsədi ilə respublikada auditor xidmətinin işini təşkil etməkdən və mövcud qanunvericiliyə uyğun olaraq onun inkişafı və fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi üçün tədbirlər həyata keçirməkdən ibarətdir. Palatanın sədrini və sədr müavininin AR-nın Milli Məclisi təyin edir. Cari işlərin aparılması və əməli xidməti funksiyaların yerinə yetirilməsi üçün Palatada idarəetmə orqanı – şura yaradılır. Auditor apardığı auditə və onun nəticəsinə dair verdiyi rəyə görə məsuliyyət daşıyır. Auditor fəaliyyəti ilə bağlı auditorun daşdığı məsuliyyəti, onun növlərinin, dərəcəsini və yaranma şərtlərini müəyyənləşdirmək məqsədi ilə AR-nın Auditorlar Palatası tərəfindən “Auditorun məsuliyyəti” milli audit standartı hazırlanmışdır. Auditorlar və auditor təşkilatları öz vəzifələrini lazımcına yernə yetirmədikdə qanunvericiliyə uyğun olaraq əmlak məsuliyyətinə cəlb edilə bilirlər. Auditorun məsuliyyətinə iki mövqedən baxıla bilər: a) qəbul edilmiş hüquqi və normativ aktların tələblərinin pozulmasına görə; b) audit standartlarına müvafiq olaraq audit aparılan zaman lazımi peşəkarlıq göstərilməməsinə görə. Dövlət qarşısında məsuliyyət qanunvericiliklə müəyyən edilmiş cəza və cərimələrlə, sifarişçi qarşısında məsuliyyət isə müqavilənin şərtlərinə görə müəyyən edilir. Auditorun məsuliyyətinin növləri aşağıdakılardır: a) intizam məsuliyyəti; b) mülki məsuliyyət; c) cinayət məsuliyyəti. Auditorun intizam məsuliyyəti Auditorlar Palatası tərəfindən, mülki və cinayət məsuliyyətləri isə məhkəmə orqanları tərəfindən AR-nın müvafiq qanunvericilik və normativ-hüquqi aktlarına əsasən müəyyən edilir. Auditorun məsuliyyəti müəyyən edilərkən aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır: a) sifarişçiyə zərər dəyib-dəyməməsi; b) auditorun öz vəzifə borcunu yerinə yetirərkən səriştəsizliyə, diqqətsizliyə, səhlənkarlığa yol verib-verməməsi (“Daxili audit fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2007). Auditə aparılmasına dair müqavilənin “Tərəflərin məsuliyyəti” bölməsində hər birinin daşdığı məsuliyyətin şərtləri əks etdirilir. Burada məsuliyyətin yaranmasına səbəb olan şərtlər, məsuliyyətin növü və həcmi nəzərdə tutulur. Sifarişçilərin maliyyə vəziyyəti barəsində yalnız fikir nəticəsində vurulan zərərin ödənilməsi üçün yalnız onun mülkiyyətçisi deyil, həm də üçüncü şəxslər: yoxlanılan müəssisənin kreditorları, yoxlanılan müəssisə ilə işgüzar münasibətdə olan banklar, sığorta təşkilatları digər hüquqi və fiziki şəxslər auditora qarşı əmlak iddası qaldıra bilirlər. Mötəbər olmayan auditor rəyi illik mühasibat hesabatında olan informasiyanın istifadəçisi kimi üçüncü şəxsləri aldada və onların özlərinə mühüm zərər vura bilən iş görməyə sövq edə bilər. Tərəflər bağlanmış müqavilənin mövcudluğunu, məzmunu və müqavilənin bağlanması üçün zəruri olan sənədləri məxfi saxlamaqla tərəf müqabilinin rəsmi razılığı olmadan üçüncü tərəfə heç bir məlumat vermirlər. Auditorada saxlanılan məxfi xarakterli sənədləri və digər məlumatların hüquq mühavizə orqanları tərəfindən auditor yoxlamasından keçirilən sənədlərin sahibləri olan şəxslərə qarşı müəyyən olunmuş qaydada cinayət işi qaldırıldıqdan sonra məhkəmənin qərarına əsasən yol verilir. Məxfiliyə dair tələblər auditorun və auditor təşkilatlarının fəaliyyətinin “Auditor xidməti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 20-ci maddəsinə müvafiq olaraq yoxlanılması hallarına şamil edilmir. Azərbaycan Respublikasında

auditor fəaliyyətinin təşkili və onun həyata keçirilməsi respublikanın 16 sentyabr 1994-cü il tarixli «Auditor xidməti haqqında» Qanunun qəbul olunması ilə başlanmışdır (Məmmədov, Musayev, Sadıqov, Kəbiyev, Rzayev, 2010). Həmin Qanuna əsasən Azərbaycan Respublikasının Auditorlar Palatası yaradılmışdır. Auditorlar Palatası respublikada auditor xidmətinin dövlət tənzimlənməsini və inkişafını təşkil edən, mülkiyyətçilərin əmlak hüquqlarını, dövlətin və təsərrüfat sistemlərinin, auditorların mənafelərini müdafiə edən, sərbəst auditorların və auditorlar təşkilatlarının fəaliyyətinə nəzarət edən müstəqil maliyyə orqanıdır. Qanunda deyildiyi kimi, «Audit əmtəə isəhsalı və satışı, xidmət göstərilməsi ilə məşğul olan təsərrüfat subyektlərinə mühasibat uçotunun dəqiq və dürüst aparılmasının mühasibat və maliyyə hesabatlarının müstəqil yoxlanılmasıdır». Audit xidməti sahibkarlıq fəaliyyəti olmaqla, sifarişçiyə xidmət göstərilməsi, sifarişçinin maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşdırılması vəzifələrini yerinə yetirir (Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin Tədris Mərkəzi – Vergiyə giriş, 2014) «Auditor xidməti haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun 16-cı maddəsinə əsasən, auditor xidməti bir tərəfdən sərbəst auditor və ya auditor təşkilatı, digər tərəfdən isə sifarişçi arasında bağlanmış və yoxlamanın məzmununu, aparılması müddətlərini, məsləhət xidmətlərinin həcmi, ödəniş məbləğini və qaydasını, eləcə də tərəflərin məsuliyyətini nəzərdə tutan müqavilə əsasında həyata keçirilir. Deməli, auditor xidməti pulu xidmətlər növünə aiddir. Auditor xidmətləri bazarında qiymətlərlə razılaşmayan təsərrüfat subyektləri az deyildir (Məcidov, 2013).

Nəticə

1. Audit bazar iqtisadiyyatının zəruri elementi kimi çıxış edir, çünki istifadəçilərin qəra qəbulu üçün istifadə etdikləri muhasibat uçotunda müəyyən səhvlərə yol verilə bilər və onun etibarlılıq dərəcəsini istifadəçilərin əksəriyyəti tərəfindən müstəqil müəyyənəndirilməsi qeyri mümkündür. 2. Auditor peşə vəzifəsini icra edərkən ümumən qəbul edilən mənəvi norma və qaydalara riayət etməli, muhasibat (maliyyə) hesabatının bütün istifadəçilərinin ictimai maraqlarını rəhbər tutmalı, qanuni və haqlı əsaslarla baş vermiş müştərinin marağını müdafiə etməlidir. 3. Auditor təşkilatı auditor yoxlamanın gedişində müəssisənin muhasibat uçotu sisteminin təşkilinin mövcud normativ sənədlərə uyğunluğunu mütləq müəyyənəndirməli və aşkara çıxarılan səhvləri işçi sənədlərində əks etdirməlidir. 4. Müəssisənin muhasibat uçotu və uçot siyasətinin təşkilinin auditor yoxlamanın nəticələri üzrə auditor rəyinin bölməsi kimi auditor şəhadətnamə tərtib etməlidir. 5. İstehsal xərclərinin düzgünlüyünün auditor yoxlanılması zamanı istehsal xərclərinin kalkulyasiya maddələri üzrə uçotunun düzgünlüyü; material xərclərinin uçotunun və bölüşdürülməsinin, sosial sığorta orqanlarına ayırmaların, əmək haqqı xərclərinin, istehsalın hazırlanması və sınaqması məsrəflərinin, istehsalat xidmət və idarəetmə üzrə məsrəflərin düzgünlüyü müəyyənəndirilməlidir. 6. Hesablaşmalar və kredit əməliyyatlarının auditor yoxlamanın nəticələri auditor şəhadətnaməsinin tərkibinə daxil edilməli və orada yoxlamaların nəticələri şərh olunmalıdır.

Ədəbiyyat

1. Abbasov, A.B. (1998). Sahibkarlıq fəaliyyəti: növləri, təşəkkülü və inkişaf problemləri. Dərs vəsaiti. Bakı: "İqtisad Universiteti" nəşriyyatı, 212 s.
2. Namazova, C.B. (2012). Audit. Dərslik. Bakı, 292 s.
3. Abbasov İ.M. (2007). Audit. Bakı, 530 s.
4. "Mühasibat uçotu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (2004). Bakı.
5. Azərbaycanın Milli audit standartları. (2004). Bakı: "Nağıl evi".
6. Abbasov, S.A. (2007). Holding şirkətlərində muhasibat uçotu və nəzarətin təşkili. Monoqrafiya. Bakı: "Nurlan", 192 s.
7. Sadıqov, T., Rzayev, İ. (2014). "Vergi uçotu və audit" (dərslik) Bakı.
8. Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişaf problemləri (Elmipraktik konfransın materialları). (2003). Bakı, 334 s.
9. "Daxili audit fəaliyyəti haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (2007). Bakı.

10. Məmmədov, F.Ə., Musayev, A.F., Sadıqov, M.M., Kəlbəyev, Y.A., Rzayev, Z.H. (2010). "Vergilər və vergitutma" (dərslük). Bakı.
11. Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin Tədris Mərkəzi – Vergiyə giriş (dərslük) Şamaxı. (2014).
12. Məcidov, M. (2013). "Vergi sistemi" (dərslük). Bakı.

Göndərilib: 26.02.2024

Qəbul edilib: 01.04.2024